

Joan FLORENSA – Aniol NOGUERA

ACTES DE LA VISITA SEDE VACANTE
DEL CANONGE RAFAEL GOMIS ALS OFICIALATS
DE TREMP, BALAGUER, AGRAMUNT, GUISSONA, SANAÜJA,
PONTS I OLIANA REDACTADES PER MOSSÈN JOSEP CALASSANÇ

(Arxiu Capitular d'Urgell, Visita *sede vacante* 1587,
Visites pastorals, I, caixa 88)

I. PRESENTACIÓ

Quan Pere Pujol i Tubau publica el 1921 la monografia sobre l'estada de Josep Calassanç a la Seu d'Urgell parla d'una visita pastoral realitzada a tot el bisbat en *sede vacante* a finals de 1587. La historiografia calassànica posterior n'havia parlat, però sense haver-la localitzada. Recentment, en el context d'una revisió d'alguns aspectes de la biografia del sant, hem trobat el manuscrit original d'aquella visita. Creiem interessant donar-lo a conèixer.

En les terres del bisbat d'Urgell es van produir forts enfrontaments entre els senyors locals durant tot el segle XVI. Aquesta lluita pel poder afectava també el món eclesiàstic, ja que tant el bisbe d'Urgell com el capítol de canonges de La Seu gaudien del domini senyorial sobre diverses poblacions.

El problema no se circumscribia només al bisbat d'Urgell. També es donava en terres veïnes i, especialment, de l'altra part dels Pirineus. De manera que el conflicte s'estenia per moltes altres poblacions d'Urgell així com del comtat de Foix. Les incursions es van anar fent freqüents i provocaven inestabilitat i inseguretat. Els saquejos, robatoris, extorsions i raptos sovintejaven. Encara que els qui protagonitzaven les ràtzies eren coneguts com a hugonots i que suposadament pretenien introduir el protestantisme al sud dels Pirineus, el problema era més aviat una qüestió de poder entre els petits senyors, i econòmic. Per exemple, el bisbe d'Urgell, Hug Ambròs de Montcada, s'oposà durant el seu pontificat (1579-1586) als senyors de Castellbò i de Foix. I més tard, el bisbe Andreu Capella (1588-1609) afirmà el 1593, després de visitar la diòcesi, que no hi veia perill d'heretgies.

La mort del bisbe Hug Ambròs de Montcada, el dia 8 de desembre de 1586, agreujà la situació per la llarga etapa de *sede vacante*, ja que el nou bisbe Andreu Capella no arribà a La Seu fins el 23 de desembre de 1588, tot i que havia nomenat un procurador que va prendre'n possessió el 9 d'abril de 1588. Durant aquesta etapa de *sede vacante*, tota la responsabilitat i poder estava en el capítol de canonges de La Seu, els quals veien impotents com,

dia a dia, la situació empitjorava i fins i tot la seva ciutat era amenaçada pels grups provinents de terres franceses. Mentrestant, davant d'una situació tan insostenible, des de La Seu es demanava la intervenció reial, però com que eren territoris sobirans, el monarca no volia cedir el seu exèrcit per defensar els interessos dels altres sobirans, si no es renunciava a la sobirania. Mossèn Calassanç com a secretari del capítol dirigí una sèrie de cartes (publicades en Pujol, 1921, p. 70-79) al virrei exposant la situació angoixant que els opriam.

El 12 d'octubre de 1587 el capítol prengué la determinació de girar una visita pastoral per tot el bisbat. Segons consta en les actes, s'ho van repartir entre alguns dels canonges. A Rafael Gomis se li van assignar els arxiprestats de Tremp, Balaguer, Guissona, Agramunt, Sanaüja, Ponts i Oliana. Eren terres de la part plana del bisbat i tot i això les van qualificar de "mala terra". Els propis canonges es van obligar a no admetre ni conxorxes, ni obsequis, sinó que havien de visitar les esglésies i els seus responsables amb moderació i sense fausts; també van acordar que si els robaven, el capítol els ho tornaria.

El canonge Gomis va decidir que mossèn Josep Calassanç (Peralta de la Sal 1557 – Roma 1648) l'acompanyés com a secretari. Calassanç es trobava a La Seu des de començament d'aquell any de 1587 i actuava com a secretari del capítol des del 12 de febrer, a més de fer de mestre de cerimònies de la catedral. En aquell moment de la seva vida, Calassanç es reincorporava al seu bisbat després d'haver estudiat filosofia i dret a l'Estudi General de Lleida i teologia a València, Alcalá de Henares i, de nou, a l'Estudi General de Lleida. Havia estat ordenat prevere el 17 de desembre de 1583 pel seu bisbe Hug Ambrós de Montcada, a Sanaüja, i havia servit com a familiar el bisbe de Barbastre Felipe de Urríes i després el nomenat bisbe de Lleida, Gaspar Juan de la Figuera, a qui acompanyà en la visita apostòlica del monestir de Montserrat. Ara a La Seu esperava l'arribada del nou bisbe per aconseguir una destinació i, mentrestant, col·laborava amb els canonges.

Mossèn Calassanç va acompanyar el canonge Gomis i va redactar l'acta de les parròquies visitades. Fins al dia d'avui ningú no havia conegut el text d'aquesta acta que ara hem descobert a l'Arxiu Capitular d'Urgell (ACU, caixa 88). El document consta de tres plecs. El primer plec té dos folis, amb una part estripada. El segon té vint folis dels quals els nou primers són escrits per les dues cares i n'hi ha un més per un sol costat, la resta de folis són en blanc. Aquests dos primers plecs tenen una taca d'humitat al centre i una altra al costat. El tercer plec té, com el primer, dos folis escrits per les dues cares, però sense taques. A més dels tres plecs, també hi ha una carta plegada, d'un sol foli, signada per Capdevila amb una nota del canonge Gomis; i un retall de paper amb una petita nota escrita per Calassanç. El paper de tots els documents té una marca d'aigua que consta d'una creu centrada en un el·lipse com un globus amb les lletres «I A». La carta solta té la mateixa marca d'aigua però amb la diferència que les lletres són dins del globus.

No hi ha el nom de Calassanç, però la seva cal·ligrafia i un signe¹ que acostumava a utilitzar en altres documents del bisbat ens confirma l'autoria del manuscrit. El manuscrit sembla més aviat un esborrany per les correccions contínues que observem i per algunes notes que no corresponen a les actes: la redacció definitiva no es devia pas fer. Observem també que el darrer plec, corresponent a les visites de Ponts i Oliana, és escrit amb una tinta diferent i, també, notem que utilitza algunes expressions que abans no havia fet servir, com l'afegit «Té tot recapte per a dir missa» i també la partició de mots al final de la línia.

Gomis i Calassanç van començar la visita a Tremp el dia 26 d'octubre. El 29 visitaven Figuerola i Conques. El dia 31 ja es trobaven a Montanyana i el 2 de novembre eren a Peralta de la Sal. El dia 6 estaven a Albesa i els dies 10 i 12 consta que visitaven Balaguer. Posteriorment, entre els dies 13 i 16 de novembre, van visitar diàriament una parròquia seguint aquesta ordre: Agramunt, Guissona, Torà i Sanaüja. Finalment, arriben a Ponts el 18 de novembre i acaben la visita a Oliana l'endemà.

A cada lloc visitaven l'església parroquial i les capelles de la població. En primer lloc, visitaven l'altar major, el sagrari, mostrant molt interès per l'estat en què es trobava, i la sagristia. S'enumeraven els altars, amb el seu titular, els beneficis i beneficiats que els posseïen; de cada sacerdot es diu si era present o absent. Seguidament es visitaven les fonts baptismals i el fossar. De cada lloc visitat no en feien una descripció sinó que indicaven les mancances, obligant a la seva reparació en un temps fixat en cada cas: indicaven a vegades que es canviés la cortina del sagrari o que es reparés el retaule o que s'arreglessin les teules de la teulada per evitar que l'aigua entri quan plou. Tot i que no es visitaren, es fa esment de l'hospital i de les confraries. No solament s'havien proposat no rebre res, sinó que les multes pecuniàries que imposaven, manen que es donin a l'hospital local i entre altres llocs, a la lluminària del santíssim o a la bacina de les ànimes.

En llegir les actes hi observem que el visitador té en compte la reforma litúrgica impulsada pel Concili de Trento. La preocupació preferent que mostra Gomis per l'estat del sagrari també ens recorda la importància que a partir de la Reforma es dona a l'eucaristia. Pel cas del secretari, Calassanç, tan sols anotava, no decidia, però sumava experiència.

El document que tot seguit transcrivim, a més de ser un manuscrit de Josep Calassanç, és una bona font d'informació que ens permetrà de concretar alguns aspectes de la seva biografia en l'etapa d'estada al bisbat d'Urgell; quan a la tardor de 1597 Calassanç decidí obrir escola a Roma per a l'educa-

1. En altres documents que es conserven a l'Arxiu Diocesà d'Urgell, com ara les actes del Capítol dels Canonges i el copiador de cartes, Calassanç dibuixava un signe molt característic d'ell que sembla la unió de les seves inicials. En aquest manuscrit ho trobem en el foli 5, just al costat de la data i corresponent a la visita de Peralta de la Sal.

ció dels nois, ho feia amb un profund coneixement de la societat, gràcies als ambients diversos que havia anat coneixent com en aquesta visita. De les poblacions visitades dóna informacions i detalls que poden servir ben segur per a la història local, la qual serveix a la llarga per a una història més general del país especialment per a la història eclesiàstica. Per a nosaltres aquesta troballa ens ha obert interrogants que ens proposem respondre amb noves investigacions.

Bibliografia

- Severino GINER GÜERRI, *San José de Calasanz, maestro y fundador: nueva biografía crítica*, Madrid, Biblioteca de Autores Cristianos, 1992.
- Lluís OBIOLS PERARNAU, *Relacions entre el comtat de Foix i el bandolerisme a l'Alt Urgell i la Cerdanya durant el segle XVI*, dins «Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès», 6 (2008-2009), 11-132.
- Pere PUJOL I TUBAU, *Sant Josep de Calassanç, oficial del Capítol d'Urgell (1587-1589): estudi històric*, Barcelona, Foment de Pietat Catalana, 1921. Treball inclòs dins *Obra completa*, Valls d'Andorra, Editorial Andorra, 1984, 273-338.

II. EL TEXT

Actes de la visita sede vacante del canonge Rafael Gomis als oficialats de Tremp, Balaguer, Agramunt, Guissona, Sanaiüja, Ponts i Oliana redactades per mossèn Josep Calassanç.

(*Arxiu Capitular d'Urgell, Visita Sede Vacante 1587, Visites pastorals, I, caixa 88*)

1587

Visita feta per lo Capítol. Sede Vacante. 1587.

En la caixa 2

[TREMPE]

Die 26 octubris anni 1587

Nos, Raphael Gomis, archidiaconus maior et canonicus ecclesie Urgellensis ac officialis et vicarius generalis pro illustrissimo et admodum reverendo capitulo dicte sedis Urgellensis administratore mense episcopalis sede vacante, visitavimus ecclesiam colegiatam ville Trempi sub invocatione Beate Marie Vallis Florum //

Et Primo visitàrem lo sacrari. Està *ut decet*. Y ha en ell denou formes. Falta una cortina davant ell de taffatà carmessí ab ses anelles de lleutó o ferro, que estigue ab decència y com convé, lo qual fassen los cònsols de ací al primer diumenje de Quaresma del any 1588, en pena de excomunicació y de 5 lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem les fons baptismals, les quals estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar, lo qual se ha de adobar a la part de la vila de manera que no y puga entrar per las rexes ni parets ninguna bèstia, de ací a per Totes festes, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem lo altar major, en lo qual estan fundats vuyt canonicats, ço és, sagristà mossèn Jaume Artal; vicari Francesch Ferrer; cabiscol Joan Balaguer; mossèn Machià Artal, mossèn Gaspar Vilagrassa, mossèn Jaume Gassol, mossèn Baltessar Vives, canonges y hu suprès al sant ofici. Tots resedexen. Està dit altar *ut decet* //

Ítem la capella de Sant Nicolau visitàrem. Y ha en ella quatre beneficis: Sant Nicolau major suprès per a organista; Sant Nicolau menor, beneficiat mossèn Borrel, absent; Sant Nicolau de les confraries, beneficiat mossèn Gregori Garreta, absent; Sanya Catherina y Sant Nicolau, beneficiat mossèn Joan Saurina, absent. Dels quals y a dos que tenen càlser y vestiment.

Ítem en la capella de sant Joan y ha sis beneficis, ço és, de Sant Joan Evangelista, beneficiat mossèn Tonerà, present; de Sant Anthoni, beneficiat mossèn Luís Castells, present; de *Corpore Christi*, beneficiat mossèn Berthomeu Gaza, present; de Santa Magdalena, beneficiat mossèn Joan Rialt, absent; de les Verges, beneficiat mossèn Francesch Borrell, absent; benefici de Sant Jaume, Sebastià Tonerà, present. Y als dits beneficiats, exceptat al de Sant Jaume, se'ls ha manat que fassen un vestiment per a dita capella, lo qual haje de servir per a tots los beneficiats en comú, dins sis mesos en pena de tres lliures aplicadores al bací dels pobres vergonyants.

Ítem visitàrem lo altar del Sepulchre, en lo qual y ha fundats dos beneficis; los dos sots invocació de Sant Pere. Beneficiats: mossèn Josep Borrell y mossèn Bernat Terrat, absent. Està lo altar *ut decet*.

Ítem, en la capella de Sant Matheu, y a un benefici. El beneficiat: mossèn Sebastià Puigener, absent. Està dit altar *ut decet*.

Ítem en la capella de Santa Bàrbara y a tres beneficis: *primo* de Santa Bàrbara, beneficiat mossèn Luís Esquerrer, absent; de Santa Catherina d'en Berga, beneficiat mossèn Joan Aymar, absent, y lo de Sant Miguel, beneficiat mossèn Jeroni Manyanet, absent.// {*marge*: Se'ls mana als dits beneficiats fassen una tovalla y una ara y un cobreatar dins tres mesos en pena de tres lliures aplicadores a la obra de la sagristia.}

Ítem en la capella de la Assumpció de Nostra Senyora y a un benefici sots *invocatio* de la Assumpció, beneficiat mossèn Joan Jordi, present; a-y vestiments y càlser. //

Ítem en la capella de Sant Andreu y a dos beneficis: de Sant Andreu, beneficiat mossèn Joseph Seyx, present; y de Sant Agustí, beneficiat mossèn Jaume Tonerà, present. Està *ut decet*.

Ítem en la capella de Sant Domingo y a un benefici sots invocació de Sant Domingo; beneficiat mossèn Gaspar Navarra, absent.

Ítem en la capella de Sant Spirit y a un benefici sots invocació de Sant Spirit, beneficiat mossèn Jaume Balaguer, absent. Està *ut decet*. Té vestiment y càlser //

Ítem en la capella de Sant Barthomeu y a tres beneficis: *primo* de Sant Barthomeu, beneficiat mossèn Pere Vidal, present; de Sant Luís, beneficiat mossèn Bernardí Soler, absent; y de Sant Armengol, beneficiat mossèn Jerònim Riquer, absent. Ha-se'ls manat que fassen una tovalla i uns corporals dins tres messos sots pena de tres lliures aplicadores a la obra de la sagristia.

Ítem en la capella de Sant Francesch y a dos beneficcis: *primo* de Sant Francesch, beneficiat mossèn Jaume Gassol, present; y de Sant Salvador, beneficiat mossèn Dimas Palau, absent. Ha-se'ls manat fassen una tovalla (té càlser) dins tres messos sots [pena] de tres lliures aplicadores a la obra de sagristia.

Ítem visitàrem la sagristia, està *ut decet*. Falta que de tres calses que són gastats ne fassen dos y també vestiments morats, ço és, cassulla y dalmàtiques ab tot compliment; de ací a per tot lo mes de mars, sots pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital.

Ítem fonch manat al sagristà, en pena de obediència, que no deyxé càlser ningú a beneficiat que-n tinga de son beneficci ni vestiment tampoch.

Ítem fonch manat al cabiscol que en cada semana mane les dos misses, ço és, la matinal y altra après del evangeli, que ya en altre temps acostumaven dir y per a què lo poble tinga compliment de servey y es fassa la obligació antiga. Y açò en virtud de santa obediència, y per cada volta que los dits a qui seran encomanadas ditas missas faltaran, que per ells o per altre no digan a ditas horas las missas, los prive de dos reals de distribució donant la dita pena per charitat a altre que diga dita missa.

Ítem fonch manat al cabiscol, en virtud de santa obediència, que tinga cuydado en què la làntia del altar de [...] estiga encesa y si alguna volta, per falta de oli, se deixava de ser encesa lo aje de comprar a costa del beneficiat, privant aquell per la quantitat que suplirà y, per cada volta, de un sou, lo qual se atribuirà *pro laboribus*.

Ítem fonch manat als cònsols que de ací a per tot lo mes de març del any 1588 hajen de fer comensar un libre notat del santural, en lo qual sien notats també los responsos y antífonas, conforme lo offici romà, y per ço lo dit any lo ajen de donar fet a la iglésia, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores al hospital de dita vila.

Ítem, en virtud de santa obediència, manam als administradors tant de la obra de la sagristia com del hospital y al baciner del bací dels pobres vergonyants, que les penes estan imposades a cada hu per les coses sobre dites, que se'ls mana en la present visita y cartell que, passats los dits terminis que cada hu d'ells se done, no havent ab effecte cumplit a dits nostres manaments, hajen de instar al official provehesca execució de dites penas fins a la total execució d'ellas, y les pecúnies que de dites penes se trauran se hajen de posar en la bossa comuna de les altres pecúnies a qui ellas estan aplicadas, donant al cab del any los administradors tan compte de aqueyxes com de les altres.

Ítem manam al vicari que en pena de excomunicació y de tres lliures publiqui lo cartell tres diumenges continuos a la missa major y posse lo *implevi* y guarde dit cartell fins a l'altra visita, aplicadores a la obra de la sagristia. //

Ítem fonch manat als administradors de la confraria que dins sis messos hajen de fer uns vestiments negres condecents, los quals sols hajen de servir per als confreres en pena de deu lliures aplicadores a la obra de la sagristia. //

Ítem foren fets los manaments ordinaris.

[FIGUEROLA]

Die 29 eiusdem mensis et anni

Visitavimus ecclesiam parrochiale[m] loci de Figuerola sub invocatione Sanctae Mariae, cuius rector est dominus Franciscus de Luna. Residet.

Primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*, excepto que² ha-se de fer una porta nova en dit sacrari de manera que no y puga entrar ninguna immundícia.

Visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*, excepto que se ha manat als cònsols fassen un cubertor de cuyro y adoben la clavadura dins tres mesos sots pena de tres lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora y la mateyxa pena és imposada per lo de la porta del sacrari.

Visitàrem lo altar major. Està *ut decet*, en lo qual no y a ningun beneffici fundat.

Més, visitàrem lo altar de Sant Pere, en lo qual està fundat un beneffici sots la mateyxa invocació. És benefficiat mossèn Joanot Areny, absent.

Més, visitàrem lo altar de Sant Joan, en lo qual y a un beneffici sots la mateyxa invocació. És benefficiat mossèn Miquel Mir, absent. Té cada-hu dels benefficis calses y entre los dos un missal.

Visitàrem lo fossar, en lo qual se ha de cloure y fer una paret prima des de el cantó de casa de Joan Coromines fins endret de la sagristia ab un recolse y portal ab una reyxha de fusta condecet de manera que no y puga entrar ninguna bèstia, y al cubert de Salvador Navalés se fasse un altra reyxha també de fusta de manera que ni per los costats ni per lo mig puga entrar bèstia ninguna. Y paguen tot lo impediment del fossar dins de aquí a Pasqua de *Resurrectio* del any 1588 sots pena de excomunicació *latae sententiae* y de deu lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora.

Ítem manam, sots las mateyxas penas, dins dit fossar fassen rexas an aquelles dins dit termini o las tanquen en virtud de santa obediència y en pena de un sou per cada vegada que ningú na puga llançar aygua ni altra immundícia per dites reyxhas, aplicador a la luminària de dita iglésia.

Ítem fonch manat que en lo chor bayx se fasse una barana alta de sis palms de alt y enreixat per lo baix de manera que-s puga veure lo altar maior, sots pena de excomunicació maior y de deu lliures aplicadores a la confraria.

Forent fets los manaments ordinaris. //

[CONQUES]

Die 29 octubris 1587

Visitavimus ecclesiam sub invocatione Sancti Michaelis in vila de Conques, cuius rector est Franciscus Perles et habet ibi duos vicarios perpetuos et ipse non residet. Vicarii sunt Anthonius Gassol et Joannes Boer.

Primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*. Ha-se'ls manat als cònsols que entraran fassen una cortina de taffetà carmessí y guarnescan lo tabernacle per part de dins, dins dos mesos en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. Y ha en el[1] fundat un beneffici sots invocació de Sant Miquel; és benefficiat mossèn Anthoni Besturs, present.

2. *Hi ha un se innecessari.*

Visitarem lo altar de Sant Joan y en el[1] y a tres beneficis; ço és, Sant Joan, y és beneficiat mossèn Joan Fontellas, present; Sant Anthoni, és beneficiat mossèn Fransesch Ferrer, present; y Sant Honorat, y és beneficiat Joan Obach, absent. En lo benefici de Sant Joan y a càlser.

Visitarem lo altar de Nostra Senyora. A-y un benefici sots invocació de Sant Pere; és beneficiat mossèn Anthoni Ferrer, present.

Visitarem lo altar de Santas Creus. Y a dos beneficis: lo hu és de Santes Creus y és beneficiat mossèn Jaume Vilar, absent; lo altre és també de Santes Creus y és beneficiat mossèn Joan Fuster. A-se'ls manat, en pena de tres lliures, que dins tres messos fassen un vestiment comú per a dit altar.

Visitarem lo altar de Sant Salvador, en lo qual y a un benefici sots invocació de Sant Salvador; és beneficiat mossèn Fransesch Espalter.

Visitarem lo altar de Santa Magdalena, en lo qual y a un benefici sots invocació de Santa Magdalena; és beneficiat mossèn Jaume Amat, *alias* Puigvert, absent. Té vestiment.

Visitarem lo altar de Sant Llorens. A-y un benefici sota la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Pere Gassol, present. Té càlser, vestiment y missal.

Visitarem lo altar de Sant Crucifici. Està *ut decet*.

Visitarem lo chor, en lo qual se ha manat als cònsols, en pena de excomunicació y de deu lliures aplicadores a la confraria de la Verge Maria, que dins sis messos fassen corregir lo antifonari y santural y misser, que estiga conforme al romà.³

Visitarem la sagristia en la qual se ha manat a mossèn Guitard, com a arrendador de la Rectoria, fasse que ab los camis y amits que vuy són n'i haje nou de bons y condecents, sots pena de excomunicació *latae sententiae* y de deu lliures aplicadores a la obra de la iglésia de Sant Miquel. E més se li manà, sots les mateyxes, fasse sis tovalles: tres per al altar mayor de Sant Miquel y tres per al altar de Sant Geroni; y que en la sagristia tingue ordinàriament un sello de aram y dos tovallolles, de les quals la una sirva ordinàriament per a exugar les mans, y de la mateixa manera en la iglésia de Sant Serni. Y que, sots les mateyxes penes, tingue en un càlser de la iglésia de Sant Miquel y en altre de la iglésia de Sant Cerni bones tovallores per a plegar dits calses y dos purificadors en cada càlser. Ítem, sots les mateixes, li fonch manat que tingue escolà que sie bastant per a fer totes les coses tocant a son officio y que no tingue de ací avant minyons. Ítem, sots la mateixa pena, li fonch manat que fasse cordes en les campanes que-s puguen molt bé, y açò se entén en les dues iglésies.

Ítem visitarem la iglésia del castell, sots invocació de Sant Serni. Et *primo* visitarem lo sacrari, en lo qual y a cinc formes, y fonch manat se mude la porta del tabernacle a la part de davant, dins un mes, sots pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem visitarem les fons baptismals, les quals estan *ut decet*.

Ítem visitarem lo hospital, en lo qual manarem als administradors que dins vuyt dies donen comptes de llur *administratio* a les persones deputades per a dit effecte, sots

3. El visitador Gomis aplica la reforma litúrgica que el papa Pius V amb la butlla *Quo primo tempore* del 14 de juliol de 1570 havia ordenat per a tota l'Església. El mateix manarà Gomis en altres llocs visitats.

pena de excomunicació *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la obra de dit hospital. Y dels diners que procehiran de dita administració e hajen, dins quatre mesos, los cònsols juntament ab los administradors, fassen una porta per a la casa del hospitaler en la part ahont als damunt dits lis apparrà més convenient y tan que la de la capella, de manera no's puga entrar per la capella en dita casa, y açò sots las meteyxes penes.

Ítem fonch manat als baciners del hospital y del Sant Crucifici donen comptes, dins vuyt dies, a les persones deputades per a dit efecte en pena de excomunicació *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem fonch manat als cònsols fassen una cayxa, la qual estiga en la sagristia, en la qual y haja sis caxonets o saquets, en los quals se haja de posar los diners que procehiran de tots los bacins que acapten per la iglésia quiscun any après de la *reditio* dels comptes encontinent, sots pena de excomunicació, y que en dita cayxa haja de haver tres claus: la una que estigue en poder de hu dels jurats, la altra en mà de un beneficiat deputat per la comunitat y l'altra en mà de lo hu dels cònsols. La qual cayxa, après de feta, se haja de reservar lo preu d'ella igualment dels diners que procehiran de dits bacins; y la cayxa haja de ser feta dins un mes, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia.

Y foren fets los manaments ordinaris.

[MONTANYANA]

Die 31 mensis octobris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parochialem vilae de Montanyana sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector seu prior est Petrus Durany, ordinis Sancti Joannis, cui rectoriae est unitus prioratus Sancti Joannis. In ea sunt due suffraganae: altera est lo Pont, altera vero Alsamora.

Et primo visitarem lo sacrari. Està ut decet. A-y nou formes.

Ítem visitarem les fons baptismals. Estan ut decet.

Ítem visitarem lo fossar. Està ut decet.

Ítem visitarem lo altar major. Està ut decet. No y a ningun benefici en ell.

Ítem visitarem lo altar de Sant Andreu, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat lo senyor canonge Artal, absent.

Més, visitarem lo altar de Sant Nicolau, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Felip Ros, absent. Fonch-li manat, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la obra de la iglésia, que dins tres mesos fasse tres tovalles en dit altar, bones y condecents. //

Visitarem lo altar de Sant Esteve, sot la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Esparaver, absent. //

Ítem se mana a tots los tres beneficiats haien de dir o fer dir dos misses per lliura del que reben, satisfets los càrrechs, y, en cas no fassen aqueyx descàrrech, lo senyor prior puga pendre tants fruyts com pujarà la servitud y fer dir dites misses. //

Ítem manam que los de Móra compren un ordinari, o romà o de Urgell, en pena de tres lliures, dins tres messos aplicadores a la obra de la iglésia.

Ítem manam que compren un altre per al Pont, dins lo mateix temps, sot les mateyxes penes.

Y foren fets los manaments ordinaris. //

[PERALTA DE LA SAL]

Die 2 novembris euisdem anni

Visitavimus ecclesiam parrochiale[m] vilae Peralta Salis sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector est reverendus Josephus Texidor et residet.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està *ut decet*. A-y onze formes. //

Y visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Visitàrem lo fossar, y està *ut decet*.

Visitàrem lo altar major, està *ut decet*, en lo qual y a fundats cinc beneficis: *primo* lo de Santa Maria, és beneficiat mossèn Pere Gil, present; *secundo* de Santa Maria de la Purificació, és beneficiat mossèn Pere Gacent, present; *tertio* de Santa Maria d'en Riba y Guimeret, és beneficiat mossèn Miquel Salas, present; *quarto* Santa Maria dels Pastor[s], és beneficiat mossèn Joan Ranina, absent; *quinto* de la Concepció, és beneficiat mossèn Miquel Sala, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel, en lo qual y a fundats quatre beneficis: *primo* de Sant Miquel d'en Piquer, beneficiat mossèn Jaume Sallent, present; *secundo* de Sant Miquel d'en Montaner, és beneficiat Nicolau Montaner, absent; *tertio* de Sant Miquel d'en Ruffas, beneficiat és mossèn Joan Paul, absent; *quarto* Sant Miquel, és beneficiat mossèn Gra, absent. //

Visitàrem lo altar de Sant Vicent, en lo qual y a un benefici sot la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Anthoni Viu, present.

Més, visitàrem lo altar de Sant Sebastià, lo qual està *ut decet*.

Més, visitàrem lo altar de Sant Anthoni, en lo qual y a un benefici sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Anthoni Roda, absent.

E més, visitàrem lo altar e capella dels Àngels, lo qual està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Joseph Texidor, present.

E més, en la hermita de Sant Joan y a un benefici sota la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Pere Gil, present.

Ítem manam al rector y als hereus de mossèn Anthoni Ferràs y a Joan Sallent del Triquet y a Nicolau Albons y a Joseph Texidor y als hereus de mossèn Anthoni Joan que dins tres mesos fassen un vestiment per a dir missa, y dins un mes après los jurats los hajan de fer beneir dits vestiments, en pena de excomunicació. Y als que an de fer los vestiments se'ls posa de pena tres lliures per cada hu, aplicadores a la obra de les hermites.

Ítem manam als jurats que dins tres mesos fassen adobar la porta del fossar que-s puga tancar molt bé y fassen en lo campanar una secreta y adoben la iglésia de Sant Joan en pena de excomunicació y de sis lliures, aplicadores al bací de les ànimes de purgatori.

Ítem manam als jurats que de les sis lliures que tenen en son poder del beneficiat de Sant Anthoni y dels altres diners que y haurà de penes trencades, tant en poder de dit[s] jurats com de altra persona, hajan de fer dins tres messos un[s] vestiments per a deffunt, bons y condecents ab tot compliment, sots pena de excomunicació *latae sententiae*.⁴

4. *Ratllar*: y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes.

[*subtítol*] La Peralta de la Sal

Ítem exhortam y manam, en virtud de santa obediència, a totes y sengles persones axí hòmens com dones, eclesiàstics com seculars, de qualsevol grau o condició que sien, que encontinent que hagen jurat de lo nom de Déu o dels sants, sent lo vici del jurar tan neffand y abominable, los amonesten fer una creu en terra y besar aquella tantes quantes voltes juraran y en satisfacció del pecat de cada volta sien obligats a pagar un diner, y los renitents que lo sobredit amonestats no voldran cumplir, sien obligats a denunciar-lo al rector, al qual manam, en virtud de santa obediència, que per la renitència que los sobredits hauran feta los haje de fer penitència pública al peu del altar y ajen de pagar un [diner] per cada volta, aplicadors a la luminària de la iglésia. Y als que açò no voldran cumplir los cuite *a divinis* manant, també en virtud de santa obediència, al balle y jurats que, per a extirpar una tan pernicioso consuetud y neffando peccat, presten tot lo auxiliy y favor a dit rector de manera que ab effecte cumplen los penidents tant en la penitència dita com en la satisfacció de aquella, manant, en virtud de santa obediència, al baciner de la luminària sie obligat a fer instància contra los delinqüents al jurats, mani executar les dites penes y aquelles pose ab los diners comuns de la luminària. //

Ítem als que trencaran les festes o sabran qui las trencarà, manam en pena de excomunicació, que n-hagen de denunciar-ho al rector o curat y per la primera vegada hagen de pagar dos sous aplicadors a la⁵ obra de la iglésia, y a la segona quatre, y, si seran pertinaces, sie obligat dit Rector a cuitar-los *a divinis* y denunciar-los al superior.

+ Ítem manam als cònsols, en pena de excomunicació maior, que de totes les salines que-s paguen del mes se haje de pagar primícia. //

Ítem manam al administrado[r] del hospital que, dins vuyt dies, done compte a les persones deputades y que del procehit de dita administració hagen de fer en dit hospital un llit.

Y foren fets los manaments ordinaris.

[ALBESA]

Die 6 novembris 1587

*Visitavimus ecclesiam parochialem loci de Albesa sub invocatione Sanctae Mariae,⁶ cuius rector est Mathias Sala et non residet. Habet unam suffraganeam dictam de Camporrells, en la qual se mane al senyor fasse adobar lo retaule dins quatre mesos en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de sis lliures aplicadores al hospital. //*

Ítem visitàrem lo Sant Sacrament. Està *ut decet*. Ha-y sis formes. Ha-se de adobar la porta del sacrari que va un poc fluxa y posar una clavadura en lo reliquiari, dins un mes en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y de Santa Lúcia.

Ítem visitàrem les fons. Estan *ut decet*.

5. *Ratllat*: luminaria.

6. *Ratllat*: de Albesa.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*, en lo qual y a dos beneficis: lo hu sots invocació de Sant Miquel, és beneficiat mossèn Matheu Roger, absent; lo altre sots invocació de Nostra Senyora, és beneficiat mossèn Anthoni Lorens present. /

Ítem visitàrem lo altar de Sant Sebastià. És beneficiat mossèn Lebo, al qual manam que dins dos messos, *a die notificacionis*, sots pena de excomunicació *latae sententiae*, fasse una ara, una sacra romana, tres tovalles; y en pena de sis lliures aplicadores al hospital, donant facultat al rector y pahers que passat dit termini puguen amparar y pendre de les rendes de dit benefíci fins a tant sie cumplít lo present manament. //

Ítem visitàrem los altars de Sant Pere y Sant Blasi units. És beneficiat mossèn Miquel Esernia, present. Mana-se-li que dins dos mesos haje una sacra molt bona per a dit altar en pena de tres lliures aplicadores a la obra del hospital.

Ítem manam a la senyora donya Maria Torrellas fasse retaule y adorne lo altar com convé de la capella de Nostra Senyora del Roser, dins sis mesos après de la notificació en pena de excomunicació y de sis lliures aplicadores a la obra del hospital. //

Ítem manam als pahers que reparen la capella de el Sant Crucífici dins tres mesos en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y Sant Crucífici.

Ítem manam a Simó Lodrigo que dins tres mesos fasse losses bones y condecents a la sepultura que està devant lo Sant Crucífici, o, de altra manera fent, se li revocarà la licència que té de sepultar-se allí los de sa casa passat dit termini.

Ítem manam als pahers que dins quatre mesos cubran⁷ la teulada de la iglésia del hospital dins quatre mesos en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de sis lliures aplicadores al bací de les ànimes de purgatori y que adoben la cuberta de la escala que està al chor. //

Ítem manam als pahers que dins tres mesos compren un missal romà, en pena de excomunicació maior *latae sententiae* y de tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Miquel y de Santa Lúcia.

Ítem manam als pahers que dins quatre mesos cubran lo conjurador de manera que nos ploque, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes.

[BALAGUER]

Die 10 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam Sancti Salvatoris in civitate Balagarii et primo visitavimus lo sacrari. Està ut decet, salvo que se ha de aforrar per dintre de taffetà carmessí ab una cortina del mateix al davant. //

Ítem visitàrem lo altar de dita iglésia. Està *ut decet*.

E més, visitàrem la capella del hospital. Està *ut decet*.

7. *Ratllat*. Que fassen les obres necessàries.

Ítem visitàrem la capella de Nostra Senyora del Miracle, la qual està *ut decet*.

Die 12 eiusdem mensis et anni

Visitavimus ecclesiam Beatae Mariae civitatis Balagarii et primo visitàrem lo Sant Sacrament, lo qual està *ut decet*.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*, salvo que fa adobar alguns portells que y a en les parets.

Ítem visitàrem la sagristia. Està *ut decet*. Han-se de exhortar los senyors pahers e obrers d'ella continuen en la bona devoció que tenen etc.

Ítem visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. Ha-y en ell fundats dos beneficis: lo hu de la Assumpció y l'altre de la Concepció. Los beneficiats estan ausents. Fonch-los manat a quiscú d'ells, en pena de tres lliures aplicadores a la confraria major, que dins tres messos fasse cada qual unes tovalles en dit altar, bones e condecents.

Ítem visitàrem la capella de la Epifania. Està *ut decet*, en la qual y a dos beneficis: la hu de Sant Jaume, y és beneficiat mossèn Jaume Bardoll, absent; y l'altre de la Epifania *nullius valoris* y no y a beneficiat. /

Ítem visitàrem lo altar de Sant Anthoni. A-y tres beneficis sots la mateixa invocació; són beneficiats mossèn Toralla, mossèn Puig y lo doctor Berga, que ha-se'ls manat fassen un cubertor. //

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan. Està *ut decet*. / La confraria dels fuste[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Quitèria. Està *ut decet*. / La confraria dels sogue[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Bàrbera. Està *ut decet*. / La confraria dels pagessos.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Roch. Està *ut decet*. / La confraria major.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Lúcia. Està *ut decet*. / La confraria dels farre[r]s.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Anna. Està *ut decet*. / La confraria dels perayres y texidors.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Vicent. Està *ut decet*. / La confraria dels sabate[r]s. //⁸

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. //

Ítem manam als beneficiats de Sant Jaume y de Santa Magdalena y de la Assumpció, los que tenie mossèn Toralla y de la Concepció, qu'és mossèn Farrando de Castelló, que dins⁹ tres messos quiscú-d'ells haje de fer unes tovalles en lo altar ahont està fundat son benefici, en pena de tres lliures aplicadores a la {obra} de la iglésia.

Ítem exhortam als senyors pahers que continuant sa devoció fassen uns vestiments verds y altres negres.

Ítem manam que les misses conventuals les hajan de dir canonges.

⁸ Al marge i subratllat: sobre lo vestiment.

⁹ Interlineat: al de la Speransa.

[AGRAMUNT]

Die 13 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parrochiam Vilae Acrimontis sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector est Joannes Fonseca, absent. //

Et primo visitàrem lo Sant Sacrament, lo qual està *ut decet* ab 7 [formes]. Ha-se de fer una capsa de plata dins 2 mesos en pena de excomunicació y tres lliures aplicadores a la confraria de Sant Sprit.

Ítem visitàrem les fons baptismals e fonch manat que dins tres messos fassen un vas de aram estanyat ab son cubertor del mateix y caseta, en pena de excomunicació y de sis lliures aplicadores a la luminària del Sant Sacrament.

Ítem visitàrem lo fossar e fonch manat als obrers que adoben dit fossar de manera que no y pugan entra[r] ninguns animals.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots invocació de Tots Sans. És benefficiat mossèn Joan Vich, absent. /

Visitàrem la capella de la confraria de Nostra Senyora del Socors. Està *ut decet*.

Visitàrem la capella del Sant Espirit, en la qual y a cinc benefficiis: lo primer sots invocació de Sant Salvado[r], és benefficiat mossèn Joan Munt, present; l'altre és també de Sant Salvador, és benefficiat mossèn Valls, present; l'altre és del Sant Sprit, és benefficiat mossèn Francesch Caminet, absent; l'altre és de Sant Joan *extra muros*, és benefficiat mossèn Felip Munt, present.

E més, visitàrem la capella de Sant Lorens. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots la mateixa invocació. És benefficiat mossèn Clemens Castelló, absent. //

Visitàrem la capella de Santa Catherina. Està *ut decet*. A-y tres benefficiis: lo u sots invocació de Santa Catherina, benefficiat mossèn Jeronim Baldomar, present; l'altre de Sant Pere, és benefficiat mossèn Francesch Blasi; l'altre de Sant Joan Baptista et Evangelista, és benefficiat mossèn Francesch Rabasa, absent.

Visitàrem la capella de Sant Andreu, a-y tres benefficiis: lo hu sots invocació de Sant Andreu, és benefficiat mossèn [O]noffre Sercós, present; l'altre de Sant Ot, és benefficiat mossèn Pere Munt, present; l'altre de Santa Magdalena, és benefficiat mossèn Bernat Carnicer, absent.

Visitàrem la capella de Sant Esteve. Està *ut decet*. A-y un beneffici sota la invocació de Santa Margarida. És benefficiat mossèn Joan Balasch, absent. Està fundada la confraria de Sant Esteve en dit altar.

Visitàrem la capella del Sant Cruciffici. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots invocació de Sant Matheu. És benefficiat mossèn Francesch Benet, present.

Visitàrem la capella de les Ànimes de Purgatori. Està *ut decet*. A-y tres benefficiis: lo u sots invocació de les ànimes de purgatori, és benefficiat mossèn Salvador Mall, absent; l'altre de Sant Làtzer, és benefficiat mossèn Marsal Balagueró, present; l'altre de Sant Barthomeu, és benefficiat mossèn Andreu Bregat, present. /

Visitàrem la capella de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. A-y dos benefficiis: lo hu sots invocació de Sant Vicent, és benefficiat mossèn Anthoni Boronat, present; l'altre de Sant Domingo, és benefficiat Joan Armengol, absent. /

Visitàrem la capella del Sepulchre. Està *ut decet*. A-y dos benefficiis: lo hu sots invocació de Sant Martí, és benefficiat Miquel Claramunt, absent; l'altre del *Corpore Christi*, és [benefficiat] mossèn Jaume Sala, absent. //

E més, visitàrem la capella de la Verge Maria de Jesús. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, es beneficiat mossèn Joseph Torres, present; l'altre de Sant Jaume, és beneficiat mossèn Fransesch Corts, absent. //

Visitàrem la capella de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació. És beneficiat don Onoffre de Alentorn. //

Visitàrem la capella de Sant Saturní. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Joan Manuel Ferrer; l'altre sots invocació de *Corpore Christi* [...], és beneficiat mossèn Pau Ferrer, present. //

Visitàrem la capella de Santa Anna. Està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Joan Lloret, present.

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual fonch manat als obre[r]s y pahers que de ací a Carnestoltes adoben los libres de chor conforme lo romà, ço és, lo antifoner e lo miser, o compren de estampats, sots pena de excomunicació maior e de deu lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora del Roser. //

[GUISSONA]

Die 14 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam collegiatam Beatae Mariae Vile Guisone et primo visitàrem lo Sant Sacrament. Està *ut decet*. Fonch manat fassen una cortina, als cònsols, de taffetà carmesí, de ací al dia de Sant Andreu, en pena de excomunicació y de 3 lliures aplicadores a la confraria de Nostra Senyora del Roser. /

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*. //

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem la¹⁰ sagristia. Està *ut decet*. Faltan tres synyels. Fonch manat als cònsols que de aquí al dia de Sant Andreu los fassen de filera, en pena de excomunicació y de deu sous aplicadors a la dita capella de Nostra Senyora del Roser de les Claustres.

Ítem visitàrem lo altar major, en lo qual y-a deu canonicats, tots presbiterals, ço és, cabiscolia, la qual té lo mossèn Pere Soler, / lo mossèn Jerònim Ribera canonge, mossèn Gaspar Compte, / Luys Cornellana, / Jaume Concabella, [/] Pere Costafreda, / Joan Compte, / Joan Balaguer, lo del sant offici.

Ítem visitàrem lo altar del Corpus. Està *ut decet*. A-y tres beneficis: lo hu sots la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Cortés, absent; l'altre Sant Armingol maior, és beneficiat Fransesch Vilasecha, absent; l'altre Sant Armengol menor, és beneficiat mossèn *talís*. E més, Santa Margarida, és beneficiat mossèn Soler, absent.

Visitàrem la capella de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: lo hu de Sant Miquel y l'altre de *passione ymaginis*; són beneficiats mossèn Perot Soler, absent, y mossèn Joan Concabella, present.

Ítem la capella de Sant Sebastià. Està *ut decet*. A-y dos beneficis: Sant Sebastià y Sant Loren; son beneficiats mossèn Reguer, absent, y mossèn Andreu Vasa, absent.

10. *Ratllar*: altar major.

Ítem visitàrem la capella de Sant Nicolau, en la qual y a dos beneficcis: lo hu de Sant Nicolau, l'altre de la Assumpció; són beneficiats mossèn Tàrrega, present, y mossèn Pere Flor, present.

Ítem la capella de Sant Martí. Està *ut decet*. A-y un benefici sota la mateixa invocació, és beneficiat mossèn Tillo, present. /

Ítem la capella de Sant Esteve. Està *ut decet*. A-y dos beneficcis: lo hu de Sant Esteve y l'altre de Sant Cosme y Sant Damià; són beneficiats Joanot Ferrer, absent, y mossèn Anthoni Vila, absent. //

Ítem la capella de Sant Marc y Nostra Senyora de la Esperansa. Està *ut decet*. A-y dos beneficcis: lo hu de Sant Marc y l'altre de Nostra Senyora de Esperansa; són beneficiats mossèn Jerònim Soler, absent, l'altre, mossèn Joan Compte, canonge.

Ítem visitàrem la capella de la Concepció. Està *ut decet*. A-y un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Claver, absent.

Ítem la capella de Sant Pere. Està *ut decet*. A-y un benefici sot la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Closa, absent.

Ítem la capella de Sant Jaume. Està *ut decet*. A-y tres beneficcis: lo hu de Sant Jaume y l'altre de Sant Andreu, l'altre de Sant Luch; són beneficiats lo canonge Balsells, absent, y mossèn Pere Bas, absent, y mossèn Domingo Vilabona, absent.

Ítem la capella de Sant Barnabé. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Olino, absent.

Ítem visitàrem la capella de Sant Joan Baptista. Està *ut decet*. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Joseph Riera, absent.

Ítem la capella de la Humilitat. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Jaume Puig, present.

Ítem la capella de Santa Anna. Està *ut decet*. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Jaume Vidal, present.

Ítem la capella de Sant Joan Evangelista. Està *ut decet*. A-y tres beneficcis: lo hu se diu de Sant Joan, l'altre Sant Anthoni, Sant Berthomeu y Sant Joseph y la Humilitat; són beneficiats mossèn Jaume Garganter, present, y mossèn Anjona, absent, mossèn Pere Garrabou, present, y mossèn Jaume Grau, present, y mossèn Fransesch Vilasecha, absent.

Ítem la capella de Sant Fransesch. Està *ut decet*. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Joseph Bosch.

Ítem la capella de Sant Matheu *alias* del Purgatori. A-y un benefici, és beneficiat mossèn Raphel Bosch, absent. //

Al de Sant Jaume: un devantaltar¹¹ y al de la Concepció unes tovalles.

Die 14 novembris anni 1587, in villa Guissone, fuerunt factae reliquae iussiones ordinariae. //

{TORÀ}

Die 15 novembris anni 1587.

Visitavimus parrochiale ecclesiam vilae de Torà sub invocatione Sancti Gili, cuius rector est Franciscus Rull, absens. Habet suffraganeam unam. //

11. *Ratllat*: un cobertor.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està ab cinc formes. Fonch manat als cònsols que de ací a Nadal guarnescan lo sacrari per la part de dins de taffetà carmesí ab una cortineta també per dins en la part devant, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores al bací de les ànimes de purgatori.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar mayor. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de les Ànimes. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Pere y Santa Maria. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots la mateixa invocació, és benefficiat mossèn Pere Calvero, present; té tot aparell per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan Baptista e Evangelista. A-y un beneffici sots la mateixa invocació, és benefficiat mossèn Joan Bru. Fonch manat al benefficiat que dins tres messos¹² en pena de excomunicació y de sis lliures, haje de fer dos tovalles, una ara y una sacra, aplicadores al hospital.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. A-y un beneffici sots la mateixa invocació, és benefficiat mossèn Fransesch Rull.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora de la Esperansa. Està *ut decet*. A-y un beneffici; és benefficiat mossèn Gili Soler, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Antoni. A-y un beneffici sots la mateixa invocació; és benefficiat mossèn Luys Cornellana. Fonch-li manat que dins dos messos fasse una tovalla en dit altar en pena de vint sous aplicadors al hospital. //

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual faltan llibres, y ayxí se amonesta als cònsols y se'ls mana, en virtud de santa obediència, fassen un misser conforme lo romà, notat y apuntat, o-n compren d'esstampats.

[SANAÜJA]

Die 16 novembris anni 1587.

Visitavimus ecclesiam parochialem vilae de Sanabuja sub invocatione Beatae Mariae, cuius rector seu vicarius perpetuus est Philippus Michael Cardona, presens. Habet suffraganeam unam quae dicitur de Salvenera.

Et primo visitàrem lo sacrari, lo qual està ab onze formes. Fonch manat als cònsols nous que de ací a Carnestoltes afforren o guarnescan lo sacrari per la part de dins de taffetà de carmesí ab una cortineta par davant y ornen lo baldonet a la fusteria, en pena de excomunicació y de tres lliures aplicadores a la confraria del Roser, manant al vicari, en virtud de santa obediència, los cuite *a divinis* si dins dit termini no hauran cumplit lo present manament.

Ítem se'ls mana, sots la mateixa pena, que dins dit termini fassen unes chrismes de argent.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Està *ut decet*.

12. *Al marge*: après de la Nativitat.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel y Sant Jaume. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis sots les dites invocacions; són beneficiats mossèn Benet Cavalloll, present, y mossèn Jaume Vilella, absent.

Ítem visitàrem la capella de Sant Salvador. Està *ut decet*. A-y un benefici sots invocació de Sant March; és beneficiat mossèn Jaume Rosera, absent. //

Ítem visitàrem la capella de Sant Pere. Està *ut decet*. A-y tres beneficiis: lo del Sant Nom de Jesús y lo de Sant Andreu y lo de Sant Pere; són beneficiats mossèn Joan Puig, y mossèn Anthoni Bru, y mossèn Philip Miquel Cardona.//

Ítem visitàrem lo altar de Sant Christòphol. A-y un benefici sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn¹³ Joan Satorres, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Sagimon. Està *ut decet*. A-y un benefici; és beneficiat mossèn Pau Carbonell. Fonch-li manat lo de la teulada.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Cosme y Sant Damià. Està *ut decet*. A-y un benefici; és beneficiat mossèn Jaume Roig.

Ítem la capella de Sant Sebastià. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis, Sant Joan y Sant Sebastià; són beneficiats mossèn Benet Garriga y mossèn Franci Loberades, absent.

Ítem la capella del Sant Cruciffici. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis: la hu de Sant *Corpore Christi*, l'altre de Santa Clara; són beneficiats lo canonge Rexachs de Vich, absent, y mossèn Joanot Obac, present.

Ítem la capella de Sant Lorens. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis: Sant Lorens y Santa Anna; són beneficiats mossèn Agostí Viladebaix, absent, y mossèn Espluga, absent. //

Ítem la capella de les Ànimes, està *ut decet*. //

Ítem la capella de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis: lo hu de Sant Vicent y Santa Eulàlia; és beneficiat mossèn Teixidor, absent, y l'altre de Santa Lúcia; és beneficiat mossèn Jerònim Font, present. //

Ítem lo altar major de la iglésia del castell. Està *ut decet*. A-y un benefici sots invocació de Sant Esteve; és beneficiat Anthoni Mirallas, absent.

Ítem la capella de Sant Nicolau. Està *ut decet*. A-y dos beneficiis: lo u de Sant Nicolau y l'altre de Sant Frances[c]; són beneficiats mossèn Baltasar Aurell, absent, y mossèn Jaume Vilaprenyo, present.

Ítem la capella de Sant Anthoni. A-y dos beneficiis: Sant Anthoni y Sant Joan; són beneficiats mossèn¹⁴ Fransesch Bonet y mossèn Coscó, absent; y lo de Sant Martí, mossèn Joan Serra, absent.

Ítem lo altar de Sant Joan y Sant Berthomeu. / A-y tres beneficiis: Sant Fransesch, Sant Berthomeu, Sant Armengol e Sant Od; són beneficiats mossèn Jerònim Graells, present, y mossèn Ferrer, absent, y mossèn Mathià Rosera, present. /

Ítem lo altar de Santa Catharina, Santa Margarida e Santa Trinitad; són beneficiats mossèn Berenguer Boquet, present; y mossèn Perot Rovira, present; y mossèn Bernat Aiyxer, absent. //

Ítem la capella de Sant Apolinar en lo estudi. A-y un benefici, sots la mateixa invocació; és beneficiat mossèn Joan Graells, present. Està *ut decet*. //

13. *Ratllat*: Jaume.

14. *Ratllat*: Joan Ser.

Ítem la capella de Santa Magdalena *extra muros*; és beneficiat Joan Cardona, absent. //

Ítem manam als beneficiats que cada hu d'ells adobe la teulada de la capella ahont està fundat son benefici dins¹⁵ un mes, en pena [de] vint sous per cada hu d'ells, aplicadors a la luminària del Corpus, manant en¹⁶ virtud de santa obediència a l'official¹⁷ ab effecte fasse cumplir lo predit manament ab los remeys de *iurisdictio*.

Ítem manam als còsols nous que de ací a Carnestoltes hajen de cubrir la iglésia de manera que nos ploga, en pena de deu lliures, aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem per quant los minyons, quant se publike algun matrimoni, ab la veu criden estes paraules: «tot bé», «tot bé»; de manera que impedexen lo offici en alguna manera e impedexen la devoció del poble, movent-los risa y perquè un tan mal se lleve manam al balle que encontinent lo primer diumenge que-s publicarà algun matrimoni, pose en lo cep algú o alguns minyons delinqüents contra lo present manament tantes y quantes voltes se cridaran de manera que ab effecte se lleve tan mal ús y açò en pena de excomunicació major y de tres lliures aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem manam que ningun baciner pugue anar per la iglésia acabtant que sinó sie la missa a la *postcomunio*, en pena de excomunicació *latae sententiae*. //

Ítem manam a mossèn Joanot Boquet, com a hereu de mossèn Pere Boquet, mercader, fundador de la capella de Sant Roch, que dins dos messos compre un missal romà y fasse dos tovalles y afforre lo retaule de pots, sots pena de excomunicació *latae sententiae*; y manam, en virtud de santa obediència, al vicari que, passat dit termini, lo cuite a *divinis*. //

[PONTS]

Die 18 novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam colegiatam sub invocatione Beatae Mariae Vilae de Pontibus cuius vicarius perpetuus est reverendus Franciscus Puig et residet.

Et primo visitàrem lo sacrari. Està [*ut decet*], ab 9 formes. Fonch manat als còsols que dins un mes¹⁸ afforren lo sacrari de taffatà carmessí o altra cosa condecant, en pena de excomunicació y setze lliures aplicadores a la luminària del Santíssim Sacrament.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*.

Ítem visitàrem lo fossar. Fonch manat que fassen porta y la tanquen ab forrellat, dins quinze dies, sots pena de vint sous aplicadors a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem lo altar major. Està *ut decet*. A-y dos beneficiats sots invocació de Sant Joan y Sant Pau y de la Concepció; són beneficiats mossèn Fransesch Puig, present, y mossèn Pere Mondrana, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Armengol. Està *ut decet*. A-y fundat un benefici sota la mateixa invocació. És beneficiat mossèn Pere Canut, present.

15. *Ratllat*: quinze.

16. *Ratllat*: donant poder ab o present.

17. *Ratllat*: de caput vila; convicle Ac.

18. *Ratllat*: tres mes.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Joan Baptista. A-y un benefíci; és benefíciat mossèn Àngel Martí, absent.

Ítem visitàrem lo altar de les Ànimes. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem la capella del Sant Crucífici. Està *ut decet*. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem lo altar de Sant Lorenç. Està *ut decet*. És benefíciat mossèn Joan Morvedre, absent. Té tot recapte per a dir missa.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Aloy. Falta en ell un cubertor i unes tovalles. Fonch manat als majorals de la confraria de Sant Aloy que dins dos mesos ho compren, sots pena de tres lliures aplicadores a la luminària del Santíssim Sacrament. Manat al vicari en virtut de [santa obediència] que, passat dit termini, cuite a dits majorals *a divinis* si ab effecte no hauran complit dit manament.

Ítem lo altar de Sant Esteve. Està *ut decet*. No y-a benefíci.

Ítem visitàrem lo altar de Santa Lúcia y Santa Magdalena. És benefíciat mossèn Joan Boer, present. Fonch-li manat que dins¹⁹ sis messos fasse unes tovalles y compre una ara y sacra condecet en pena de tres lliures a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem la capella del hospital sots invocació de Santa Catharina. És benefíciat mossèn *talís*. Fonch manat que dins quatre messos al que serà benefíciat haje de comprar y tenir per al servey de dita capella tot lo necessari per a dir missa, en pena de sis lliures aplicadores a la luminària del Corpus, donant facultat ab les presents a la comunitat que un canonge deputador per dita communitat pugua pendre dels censals del cabreu de dit benefíci y provehir totes les coses sobredites. //

Ítem visitàrem la iglésia parroquial de Sant Pere, et primo lo altar major, en lo qual està fundada la plebania ab sis canonicats y la vicaria perpètua. Lo plebà és mossèn Joan²⁰ Riera, absent; vicari perpetuo, mossèn Francesch Puig, present; canonge mossèn Jerònim Grau y mossèn Joan Font, y mossèn Miquel Puig, y mossèn Joan Rexach y mossèn Pere Puig, presents; mossèn Joanot Grau, absent. //

Ítem visitàrem lo altar de Sant Miquel. Està *ut decet*. És benefíciat mossèn Joan Rexach, present.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Jaume. És benefíciat mossèn Miquel Rottés, present. Fonch manat al benefíciat que dins tres mesos fasse unes tovalles y un devantaltar, en pena de tres lliures aplicadores a la luminària del Corpus.

Ítem visitàrem lo benefíci²¹ e la capella de Sant Cerni en lo castell. És benefíciat mossèn de Guissona. Fonch manat que adobe la porta de la capella e posse en ella tanadura e clau, e compre tovalles, cobertor, ara y davantaltar dins tres mesos après de la *intimatio* de les presents, donant facultat a un canonge deputador per la comunitat que pugua pendre dels censals de dit benefíci lo que per a cumplir lo present mandat serà menester e per a pagar les penes si dins dit termini no-s cumple lo present manament.

Ítem manam als pahers que elegescan una persona de consell y amb una altra elegida per y de la comunitat hagen de acceptar la administratió del hospital dins sis dies après de ser nomenats y la nominació se haje de fer tant dits pahers com de dita

19. *Ratllat*: tres.

20. *Ratllat*: Ribera.

21. *Ratlla*: Ítem visitàrem lo altar.

comunitat dins un mes y ayxí quiscun any y passat lo any agin de donar comptes als oydors deputedats devant los pahers e official. /

Ítem manàrem a la viuda Treguanya que ha administrat aquest any les coses del hospital que dins quinze dies haje de donar compte de sa administració als oydors de comptes en presència del official y pahers en pena d'excomunió.

Ítem manam al balle que *attento* que Miquel Sala una e moltes vegades ha tengut en poch los manaments de la iglésia en què li han manat que no cohabitàs ab una manrebana haje ab effecte dins vuyt dies ab lo poder del braç secular fer que dits Miquel Sala y na manrebana viuda estiguen separats e no cohabitaven junts. Manam ab les presents al vicari en virtud de santa obediència que, si dit balle dins dit termini no complirà ab effecte lo present manament, lo haja de cuitar *a divinis*.

[OLIANA]

Die 19 mensis novembris anni 1587

Visitavimus ecclesiam parrochiale vile de Oliana, sub invocatione Sancti Andreae, cuius rector est Joannes Bas, absens. Habet suffraganeam unam dictam lo Castell de Oliana.

Et primo visitàrem lo sacrarí, lo qual està ut decet, amb 9 formes.

Ítem visitàrem les fons baptismals. Estan *ut decet*, salvo que falta cubertor.

Ítem visitàrem lo fossar. Fonch manat que ningú estenga roba en ell ni sobre les parets, en pena, etc.

Ítem visitàrem la sagristia. Fonch manat que la emporten²² en pena de excomunió y de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus de ací a Carnestoltes e sots la mateixa pena, fassen una porta ab sa tancadura a la tanca.

Ítem visitàrem lo altar major, lo qual està *ut decet*. A-y un benefici fundat en ell, sots invocació de Santa Maria. És beneficiat mossèn Anthoni Rocamador, absent.

Ítem visitàrem lo altar de Sant Andreu. Fonch manat als priors de la confraria dels perayres que dins tres mesos compren una ara per a dit altar en pena de tres lliures aplicadores al hospital.

Ítem lo altar de la Concepció. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de nostra Senyora del Roser. Està *ut decet*.

Ítem visitàrem lo altar del Corpus. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de Sant Roch. Està *ut decet*.

Ítem lo altar de Sant Armengol. Fonch manat als cònsols que dins tres mesos compren una ara, sots pena de excomunió e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

Ítem visitàrem lo chor, en lo qual fonch manat als cònsols que compren un misser y un antifonari de ací a Pascua en pena de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus. /

Ítem manam a tots los que han tingut càrrechs de bacins o administracions de confraries que dins quinze dies donen compte fins l'an donat e dins un mes paguen lo que deuran en pena de excomunió *latae sententiae* e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

22. *Ratllat*: per a.

Ítem manam al rector o regent cura en la present vila que escriga tots los que moren et tots los batejats²³ en los libres per a dit effecte deputats²⁴ e fasse son descàrrech en lo de les misses²⁵ de la cura ayxí en la parrochial com en la suffragànea / en pena de excomunió e de tres lliures aplicadores a la confraria del Corpus.

{Carta annexa d'autor no identificat}

+

Ilustríssim y molt reverendíssim senyor vicari:

Lo càrrech de dir les misses conventuals y matinals, extremuntions y enterrar en la iglésia de Santa Maria de la present ciutat de Balaguer toque als canonges de dita iglésia y los canonges absents sols volen pagar per fer dita servitut quatre lliures, y per ser tant poch no-s troba qui fase dita servitut per ser lo càrrech gran, de ont resta la dita iglésia molt defraudada. Per tant la comunitat de dita iglésia supplique a vostre mercè sie servit tota per dita servitut la tercera part dels fruits de dits canonicats si, y segons se acostuma en les demés iglésies, la qual uns ab altres pot ser de deu a dotse lliures y en tot y per tot mane fer compliment de justícia, off.

Etc. que licet etc

Altissimus etc

Capdevila.

Ob 12 novembris 1587

Attentis supplicatis et quia nobis constat gravamen servitii canonicorum esse magnum respectu premii, ideo pro servitio cuiuscumque diey tres solidos illis taxamus quando per se ipsos illum non fecerint et pro his expediatur litterae in forma.

Raphael Gomis, Vicarius generalis

{Afegits a la carta amb lletra de Calassanç}

Jerònim Claret, Jerònim Jermà, Pere Roger: presbiteri

Michel Claret: subdiaconus

Memòria.

Pera lo de la quadra de Monroig, ha-se de haver lo capbreu y donar una supplicació per a declarar la collita al arrendador de don Grau de Queralt, qui és mossèn Anthoni Planes de Tàrrega.

Has de mirar en lo cabreu de bisbe de la vila de Albesa si la heretat d'en Rodrigo fa 13 lliures.

Visites de Tremp, Pons y Sanahuja; de 1587.

23. *Ratllat*: en pena d'excomunió major *latae sententiae*.

24. *Ratllat*: y sota pena de tres lliures deu sous cada vegada que en lo sobre tindrà de scryt.

25. *Ratllat*: ayxí en.